

**Хмельницький національний
університет
Кафедра слов'янської філології**

**СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ:
ЛІНГВІСТИКА,
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО, ДИДАКТИКА**

Збірник наукових праць

Випуск дев'ятий

Хмельницький

2021

<i>Цінько Світлана.</i> Вплив дистанційного навчання на переосмислення педагогічно-методичних підходів до викладання лінгвістичних дисципліни	224
<i>Чередник Людмила.</i> Міжнаціональна комунікація в умовах полікультурного молодіжного середовища	228
<i>Щербан Анастасія, Хома Тетяна.</i> Формування культури мовлення майбутніх учителів фізичної культури	235
<i>Інформація про авторів</i>	239

можливостей та переваг, посідаючи чільне місце на всіх рівнях вищої освіти, вимагає від викладача переосмислення підходів до викладання, до власної ролі й ролі студента.

Список використаної літератури

1. Відкрита та дистанційна освіта: відтеорії до практики: зб. матер. III Всеукр. електронної наук.-практ. конф., 27 вересня 2018 р. [ред. кол.: Л. Л. Ляхоцька (голов. ред.), С. П. Касьян, С. В. Антошук, Т. І. Сябрук]. К. : ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2018. 166 с.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. 20 грудня 2000 року. URL:<http://194.44.29.29/Files/PublicItems/FldDoc/7/Distance.doc>.
3. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. В. В. Каплінський. Вінниця : ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.
4. Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах : посібник. Автори: Богачков Ю. М., Биков В. Ю., Пінчук О. П., Манако А. Ф., Вольневич О. І., Царенко В. О., Ухань П. С., Мушка І. В. Наук. ред. Ю. М. Богачков. Київ : Педагогічна думка, 2012. 160 с.
5. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посібник. О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь. За ред. О. Горошкіної та С. Карамана. 2015. 250 с.
6. Цінько С. В., Голуб Н. М. Дистанційне навчання майбутніх учителів-філологів як засіб формування інформаційної та методичної компетентностей. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). За заг. ред. В. В. Бурназова. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. № 3. С. 127 – 133.

*Людмила Чередник
м. Полтава*

МІЖНАЦІОНАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО МОЛОДІЖНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті аналізуються проблеми міжнаціональної комунікації в умовах полікультурного молодіжного середовища. Поняття «міжкультурна комунікація» є багатоаспектним, тому й перебуває у центрі багатьох науковців різних галузей. Окреслюються проблеми, що можуть виникати під час комунікації між представниками різних націй, етносів, культур, зокрема це ксенофобія, расизм, дискримінація. Особливо важливими ці питання є у молодіжному середовищі, оскільки молоді люди перебувають у процесі формування світоглядних позицій. Розглядаються й шляхи подолання цих негативних явищ, з-поміж них

варто назвати виховання толерантності, допомога студентам адаптувати у новому для них середовищі, формування у студентів кроскультурних компетентностей.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, кроскультурна комунікація, кроскультурні компетентності, стереотипи.

The article analyzes the problems of interethnic communication in a multicultural youth environment. The concept of "intercultural communication" is multifaceted, and therefore is at the center of many scientists in various fields. Problems that may arise in communication between representatives of different nations, ethnic groups, cultures are identified, in particular xenophobia, racism, discrimination. These issues are especially important among young people, as young people are in the process of forming worldviews. Ways to overcome these negative phenomena are also considered, among them should be mentioned the education of tolerance, helping students to adapt in a new environment for them, the formation of students' cross competencies.

Keywords: intercultural communication, cross-cultural communication, cross-cultural competencies, stereotypes.

Посилення економічних і політичних зв'язків між державами, збільшення мобільності ринку робочої сили викликали зростання міграційних процесів. У зв'язку з цим також активізувався обмін досягненнями і здобутками між представниками різних культур у бізнесі, науковій та освітній галузях, спорті, туризмі. Усі ці явища дозволяють говорити про кроскультурну комунікацію як одну з головних особливостей сучасного глобалізованого суспільства.

Проблеми міжкультурної комунікації перебувають у центрі уваги фахівців багатьох галузей, зокрема соціологів, філософів, психологів, представників менеджменту, педагогів, лінгвістів та ін. Різні аспекти цього питання презентовано у дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких варто назвати роботи Ф. Бацевича, М. Беннета, Г. Брауна, Л. Бределла, О. Бурака, Є. Верещагіна, Е. Голла, О. Каверіної, В. Костомарова, С. Кучеряна, Р. Д. Левіса, П. Мельник, Р. Портера, С. Тер-Мінасова, В. Топалової, Ф. Тромпенарса, Д. Трагера, Г. Хофстеде та ін.

Метою нашої статті є дослідження проблем міжкультурної комунікації в сучасному молодіжному полікультурному середовищі та шляхів їхнього подолання.

Як відомо, єдиного визначення терміна «міжкультурна комунікація» на сьогодні немає, що пов'язано з багатокомпонентністю цього поняття. Наведемо деякі з них.

Так, на думку Є. Подольської, міжкультурна комунікація – це «процес взаємозв'язку та взаємодії представників різних культур, у результаті якої відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями й навичками носіїв різних типів культур» [6, с. 273].

Згідно з визначенням Ф. Бацевича, «міжкультурна комунікація – це процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило послуговуються різними ідентичними мовами, відчувають лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [1, с. 9].

Більшість науковців суголосні в тому, що міжкультурна комунікація – це «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних культур» [4, с. 108].

Зазначимо, що під час вирішення цієї проблеми варто враховувати і той факт, що кожна особистість, крім національної культури, має ще й свою, власну індивідуальну субкультуру, сприйняту від своїх батьків, дідів, прадідів у вигляді традицій, норм поведінки, звичаїв. Важливим є також питання фахової комунікації, «яку людина сама для себе творить, намагаючись увійти до складу певної групи» [8, с. 380]. Усі ці фактори необхідно враховувати при визначенні поняття «міжкультурна комунікація».

Тобто, ідеальне міжкультурне спілкування – це розуміння культурних і ментальних відмінностей. Відповідно, у разі нападок на систему цінностей, прийнятих в культурі іншої людини, приниження національної гідності чи національних почуттів міжкультурна комунікація не може бути позитивною. Саме тому важливою проблемою сьогодення є запобігання міжкультурним непорозумінням та їх усунення.

Проблема міжкультурної комунікації є особливо значущою серед молоді. Саме у молодому віці проходить активний процес вибору цінностей і світоглядних орієнтирів, проектування основного вектору своєї особистісної і професійної спрямованості.

Сучасний освітній соціокультурний простір є тим середовищем, яке може охоплювати різноманіття культур і розвивати в студентів здатність до рефлексії як до передумови розуміння цінностей іншої культури, оскільки в багатьох закладах вищої освіти навчаються представники різних національностей.

Здавна відомо, що саме освіта покликана забезпечити входження людини в культуру через залучення її до культурних цінностей. При цьому, як і культура, освіта не може бути обмежена рамками культурних цінностей одного народу, а має вирішувати завдання збагачення індивідуальних і громадських ментальних якостей певного соціуму загальнолюдськими цінностями. Проте в полікультурному середовищі, як і в суспільстві загалом можуть виникати певні проблеми кроскультурної комунікації. Розглянемо деякі з них.

Однією з проблем кроскультурної комунікації можуть бути прояви ксенофобії, що виявляється через негативне ставлення, ірраціональний, постійний, або надмірний страх перед іноземцями або незнайомими людьми. Головним об'єктом ксенофобії завжди були незнайомці або чужинці [7, с. 98].

На думку психологів, найбільш схильними до проявів ксенофобії є групи, які відчують загрозу своїй соціальній ідентичності. Вона досить яскраво виражена в молодих людей і школярів, які проживають у малих, переважно однорідних за етнічним складом містах, або навпаки, у щільно населених мегаполісах, де досить часто трапляються соціальні конфлікти. Це відбувається тому, що життєві явища оцінюються крізь призму традицій, цінностей і норм, прийнятих у своїй групі. Ксенофоб може вважати, що він є об'єктом нападу з боку іноземців. Цей постулат відокремлює визначення ксенофобії від расизму і звичайного негативу щодо представників іншої раси.

Поведінкові прояви ксенофобії мають досить широкий діапазон: починаючи простим уникненням спілкування і аж до фізичної розправи над чужоземцями. Найбільш поширеною поведінковою реакцією ксенофобії є інтолерантність, форми якої можуть бути різними. З-поміж них: вербальна агресія (лайка, глузування, осуд, прояви зневаги, огиди; образа, нецензурна лексика), фізична агресія (побої, катування, насильство, вбивство), психологічна агресія (погрози, залякування, переслідування, тиск),

територіальна агресія і агресія на державному рівні (війна, геноцид, депортація, націоналізм, фашизм, репресії), агресія стосовно проявів культури і релігії, національних символів (осквернення пам'ятників, могил, прапорів, об'єктів релігійного значення). Усе це може стати серйозною загрозою життю, здоров'ю та добробуту людей.

Поширеними є також так звані символи і знаки ворожнечі, зокрема графічні символи, малюнки, цифрові комбінації, абрєвіатури, які розміщені в публічному просторі (на стінах будинків, одязі тощо) і покликані пропагувати нетолерантне ставлення до представників певних соціальних груп, розпалювати ворожнечу в суспільстві.

Останнім часом, на думку багатьох науковців, журналістів, соціологів, представників правоохоронних органів, вияви ксенофобії проникають і в Інтернет, що є великою проблемою. Використання у ЗМІ мови ворожнечі, ксенофобських стереотипів згубно впливає на психіку молоді, призводить до проявів нетерпимості у громадських місцях і суспільстві загалом. Молодь багато часу проводить у Світовій Павутині, але проконтролювати процеси впливу інформації, яку вони отримують, буває надзвичайно важко або навіть і неможливо.

Однією із соціальних проблем у молодіжному середовищі є також прояви расизму, що дуже часто відбувається, наприклад, серед футбольних уболівальників. Нехтування проявів расизму, ксенофобії та дискримінації може призвести до міжетнічних конфліктів, які, у свою чергу, несуть загрозу національній безпеці держави [5].

Чи можна протидіяти усім цим ганебним явищам, які, на превеликий жаль, існують у суспільстві й проникають у молодіжне середовище? Безумовно, це необхідно робити постійно. Насамперед варто зазначити, що в Україні було прийнято низку нормативних актів, із-поміж них закон «Про правовий статус іноземців» (2001 р.), який забороняє розпалювати національну ворожнечу й ображати громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями тощо. В останні роки Україна взяла на себе низку міжнародних правових зобов'язань, що безпосередньо стосуються протидії расовій дискримінації.

Вагома роль у вихованні толерантного ставлення молоді, зокрема студентства, до представників інших національностей

належить науково-педагогічним працівникам. Саме освітяни мають допомогти студентам-іноземцям адаптуватися у новому середовищі. Варто підкреслити, що кроскультурна адаптація – це такий вид взаємодії студента з освітнім середовищем навчального закладу, під час якого відбувається узгодження вимог і очікувань суб'єкта з його можливостями й об'єктивною реальністю. Безумовно, успішна адаптація студента багато в чому залежить від викладача і вимагає індивідуального підходу до кожного. Проте головним в адаптації залишається особистість студента, його здібності, вміння і бажання пристосовуватися до нових умов, тобто самостійна творча робота.

Варто підкреслити, що соціально-психологічна адаптація передбачає декілька етапів, найголовнішими з яких є такі: звикання до студентів своєї групи; налагодження ділових і особистих доброзичливих стосунків зі студентами; визнання своєї особистості; самоствердження в групі. Важливим аспектом цього виду адаптації є налагодження відносин із викладачами й адміністрацією закладу [3, с. 268].

Серед критеріїв адаптації студента-іноземця до нового університетського соціуму більшість науковців виділяють такі: здатність оцінювати умови оточення; уміння контролювати свої потреби; оволодіння необхідним рівнем комунікативної компетенції; усвідомлення спільності з багатонаціональним студентським колективом [9].

Важливу роль відіграє формування у студентів толерантності, що тлумачиться як «цінність та соціальна норма громадянського суспільства, що проявляється в праві бути різними для всіх індивідів; забезпеченні стійкої гармонії між різними конфесіями, етичними та іншими соціальними групами; готовності до розуміння та співробітництва з людьми, що розрізняються за зовнішністю, мовою, переконаннями, звичаями та віруваннями» [3, с. 270].

Для викладачів, як і для журналістів, і представників правоохоронних органів, важливим є також уміння розпізнавати знаки і символи ворожнечі, що дозволить запобігти негативним проявам у студентському середовищі.

Загалом, для проведення міжкультурної комунікації важливим аспектом є готовність комунікантів позитивно

сприймати відмінності між культурами, долати стереотипи. Слід бути позитивно психологічно налаштованим на спільну роботу.

При спілкуванні з представниками інших країн велике значення має дотримання етичних норм як своєї, так і чужої культури, із якими варто ознайомитися завчасно. Крім того, необхідно правильно використовувати комунікативні засоби залежно від ситуації спілкування.

У сучасних умовах виникає нагальна потреба формування кроскультурної компетентності як однієї з важливих складників фахової майстерності, що має стати стандартом ділової поведінки. Сьогодні вже існує багато міжнародних компаній, де ця компетентність є просто необхідною під час вирішення виробничих завдань. Нині є фахівці, що вже володіють нею досконало, а тих, що не мають такого досвіду, слід швидко навчати.

Як показали дослідження, міжкультурна комунікація має багатоаспектний характер, чим і пояснюється зацікавленість цим питанням ученими багатьох галузей. Сучасне суспільство слід розглядати як систему тісних комунікативних зв'язків, під час яких необхідно враховувати національні, етнічні особливості учасників комунікації. У полікультурному середовищі можуть виникати різні проблеми, зокрема прояви ксенофобії, расизму, дискримінації. Шляхами подолання цих негативних явищ є кропітка й постійна робота з людьми різного віку, особливо з молоддю. Варто використовувати різноманітні методи, із-поміж яких: допомога в адаптації іноземних студентів, виховні бесіди, подолання негативних стереотипів, формування готовності особистості до міжкультурної комунікації.

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації суспільного життя надалі вимагатимуть ще більшого поглиблення міжкультурної комунікації у різних галузях. Саме тому нагальною є проблема формування кроскультурної компетентності у представників різних галузей суспільного життя.

Список використаної літератури

1.Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 343 с.

2.Бурак О.С. Кроскультурна комунікація як наслідок глобалізаційних кроскультурних контактів. URL : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Grani/2012_5/27.pdf

3.Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации. Харьков : Штрих, 2001. 384 с.

4.М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація». *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2006. № 8. С. 108 – 113.

5.Небеська М.С. Проблеми протидії расизму та ксенофобії в українському суспільстві. *Південноукраїнський правничий часопис*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/zapobigannya-proyavam-rasizmu-ksenofobii-ta-neterpimosti-v-ukrainskomu>

6.Подольська Є. А. Кредитно-модульний курс культурології. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 368 с.

7.Політологічний енциклопедичний словник. Уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 374 с.

8.Сенченкова Т. Комунікація як чинник діалогу культур. *Держава і суспільство*. С. 379 – 384. URL: <http://www.scribd.com/doc>

9.Шайгородський Ю. Ж. Ціннісний конструкт мужкультурної комунікації. URL: <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/1.2002/41-48.pdf>

*Анастасія Щербан, Тетяна Хома
м. Ужгород*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито питання сучасних підходів до формування культури мовлення майбутніх учителів фізичної культури, проаналізовано наукові розвідки з означеної проблеми, з'ясовано складники комунікативної функції, якими повинен володіти педагог. Виокремлено типові помилки у мовленні студентів, запропоновано окремі методи і прийоми, які впливають на формування культури мовлення майбутніх фахівців.

Ключові слова: *культура мовлення, професійна компетентність, методи і прийоми, етика спілкування.*

The article describes the issue of modern approaches to the formation of the speech culture of future teachers of physical education, analyzes scientific intelligence from the defined problem, the components of the communicative function, which the teacher must possess. The typical mistakes that take place in the lodging students were promoted, separate methods and techniques that influence the formation of the speech culture of future specialists were offered.